

WILLIAM SHAKESPEARE - ROMEO A JULIE

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

veršovaná milostná divadelní hra - tragédie* (drama); místy prozaické prvky

Literární směr:

divadelní premiéra r. 1595 v Londýně – 1. (optimistické) období autorovy tvorby (napsána pravděpodobně mezi lety 1591-1595, v tištěné podobě poprvé vydána r. 1597); alžbětinské divadlo*; renesance*

Slovní zásoba:

převažuje spisovný jazyk; často zastaralé tvary, hodné archaismů* (zašveholil) a básnických výrazů (ní)

Text:

převažují klasické divadelní repliky (= přímé řeči postav ve formě dialogů i monologů); vyšší společenská třída hovoří ve "vznešenějších" verších, běžný lid (chůva) v próze; místy i scénické poznámky, dotvářející děj

Tropy:

množství metafor*, přirovnání* a oxymóronů*; dále personifikace* („*Svílec to jméno.*“; „*Štěstí se na té hrne.*“)

Postavy:

JULIE: dcera Kapuleta; mladá, krásná a trochu naivní dívka; ROMEO: syn Monteka; divoký mladík; hluboce miluje Julii; MONTEK: vůdce Monteků a otec Romea; MONTEKOVA: matka Romea; KAPULET: tvrdý a nesmlouvavý vůdce Kapuletů; otec Julie; chce, aby ho poslouchala na slovo; KAPULETOVA: Juliina matka; k deči se chová odměřeně a chladně; PARIS: mladý hrabě a plánovaný Juliin ženich; TYBALT: Juliin bratranec; nenávidí Romea a libuje si v konfliktech mezi rody; OTEC VAVŘINEC: františkánský mnich; stojí za R. a J.; MERKUCIO: Romeův nejlepší přítel; je starší než R., dohlíží na něj a je jeho vzorem; BENVOLIO: další přítel Romea; CHŮVA: Juliina vychovatelka, má ji ráda jako svou vlastní; VEVODA ESKALUS: aj.

Děj:

v italské Veroně žijí dva znepřátelené rody – Montekové a Kapuleti; **1. DĚJSTVÍ** (popis dlouhodobě vyhrocených střetů mezi oběma rody): střet na náměstí ve Veroně ukončuje až vévoda Eskalus; **2. DĚJSTVÍ**: městem se šíří zpráva, že se v sídle Kapuletů bude konat velký maskární ples u příležitosti zasnoubení Julie s Paridem → Romeo (z rodu Monteků) se rozhodne, že na ples pronikne → Tybalt ho pozná a chce ho vyvoláním bitky zostudat a potrestat za jeho troufalost → starý Kapulet však nechce skandál, a tak Tybalta zastavuje → Romeo zůstává na plesu → zahlédne Julii a zamiluje se do ní (= láska na první pohled); **3. DĚJSTVÍ**: ples se pomalu chýlí ke konci, Romeo a Julie na sebe ale nepřestávají myslet → Romeo se v noci tajně dostane do zahrady blízko Juliny ložnice, čímž hodně riskuje → pod okny zpívá Julii milostné písně → Julie poznává, že Romeova láska k ní je opravdová → druhý den milence tajně oddává otec Vavřinec (i přes nenávisť jejich rodů); **4. DĚJSTVÍ**: Tybalt (Juliin bratranec) zabíjí Romeova přítele Merkucia → Romeo se mstí a Tybalta zabije → je vyhoštěn z Verony do Mantovy → ještě před odjezdem vyznává Julii lásku → další den se má Julie oženit s Paridem → Julie to odmítá, ale její otec jí dává na výběr mezi svatbou a vyhozením z domu → Julie žádá o pomoc otce Vavřince, který připravuje nápoj, po kterém bude Julie vypadat jako mrtvá, a Romeo si tak pro ni bude moci přijít do hrobky; **5. DĚJSTVÍ**: Romeo se doslechne o Juliině pohřbu, ale nedorazí k němu (zavražděný) posel se zprávou od otce Vavřince, že Julie jen spí → Romeo si kupuje jed a vydává se naposledy Julii políbit → na hřbitově potká Parida, kterého zabije → v hrobce spatří ve skutečnosti jen hluboce spící Julii (domnívá se však, že je mrtvá) → naposledy jí vyznává svou lásku a pomocí jedu spáchá sebevraždu → Julie se probudí, spatří mrtvého Romea a probodne se jeho dýkou → oba rody se nakonec díky této obrovské tragédii usmířují a staví oběma milencům ve Veroně zlaté sochy

Kompozice:

chronologická (děj na sebe časově navazuje); prolog + 5 dějství (schéma: I. EXPOZICE, II. KOLIZE, III. KRIZE, IV. PERIPETIE, V. KATASTROFA)

Prostor a čas:

severoitalská města Verona a Mantova; 2. pol. 16. stol. (vrcholná renesance*)

Význam sdělení (hlavní témata, myšlenky a motivy):

TÉMA: nešťastný osud dvou milenců; tragické důsledky zbytečných sporů; síla lásky ("láska až za hrob") i její křehkost v porovnání s nelítostnou a bezohlednou nenávisť; MOTIVY: láska, nenávisť, život, smrt, násilí, mír

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.):

v Anglii vládně slavná královna Alžběta I. (1558-1603) = poslední angl. vládce z rodu Tudorovců; Anglie pod jejím vedením ničí slavné španěl. loďstvo v bitvě u Gravelines (1588) v rámci anglo-špan. války (1585-1604); po její smrti (1603) se vlády v Anglii ujmají Stuartovci, konkrétně skotský král Jakub I.; ve Francii probíhají náboženské války (1562-1598), v Paříži dochází k tzv. Bartolomějské noci (1572) – franc. katolíci povraždí tisíce protestantů; fr. král Jindřich IV. ukončuje nábož. války vydáním Ediktu Nantského (1598) → zaručuje fr. protestantům (hugenotům) stejná práva jako katolíkům

Základní principy fungování společnosti v dané době:

v Anglii značný ↑ počtu obyv.; odpor angl. spol. vůči katolíkům; postupný zánik feudalistické spol. (cca 1492-1789); v Evropě velmi silná role dogmatické (extrémně konzervativní) církve (viz např. upálení astronoma Giordana Bruna r. 1600 mimo jiné za tvrzení, že „*Země není středem vesmíru.*“)

Kontext dalších druhů umění:

v Itálii již dozrívá vrcholná renesance, postupně se začíná rozvíjet manýrismus a po něm i baroko; v Anglii stále probíhá tzv. anglická renesance*; FILOZOFIE: Francis Bacon (angl. filozof); MALÍŘSTVÍ: Tintoretto (Itálie), Nicholas Hilliard (Angl.), El Greco (Španělsko; manýrismus); HUDBA: William Byrd (angl. renesanční hudební skladatel); ARCHITEKTURA: v Anglii renesanční arch. později (Hardwick Hall), stavby až do 18. stol.

AUTOR - život autora:

William Shakespeare (1564-1616) – významný angl. básník, dramatik a divadelní herec, **klíčová postava evropského dramatu**, anglický národní básník a člen Královské divadelní společnosti; nar. ve Stratfordu nad Avonou do poměrně bohaté rodiny; otec úspěšný rukavičkář a radní, matka dcerou velkostatkáře → gymnázium ve Stratfordu → brzy svatba s Anne Hathawayovou → 3 děti, poté odchod do Londýna → **od r. 1591 1. období jeho tvorby (hl. komedie a historická dramata z angl. dějin)** → divadelní kariéra → tvorba a herectví v divadle Globe → pokračování lit. tvorby → brzy se finančně zajišťuje a r. 1597 kupuje druhý největší dům v rodném Stratfordu → **od r. 1601 2. období jeho tvorby (rozčarování a zklamání nad společností – začátek tvorby tragédií a sonetů)** → stává se velice známým → po r. 1611 postupně přestává psát a vrací se do Stratfordu k ženě a dětem → **kolem r. 1608 začíná poslední - 3. poslední období jeho tvorby, charakteristické jeho odchodem do ústraní** → smířuje se se životem, jeho díla z této doby nesou prvky komedie i tragédie (tzv. romance) → r. 1613 vyhořelo divadlo Globe → Shakespeare umírá r. 1616; ZAJÍMAVOSTI: celkem napsal 39 divadelních her, 154 sonetů, 2 dlouhé epické básně aj.; již za jeho života se vedly diskuze o autorství jeho děl (údajně nemohl být schopen vytvořit tolik děl za tak krátké období), které přetrvaly až do současnosti; byl kritizován ostatními (akademicky vzdělanými) dramatiky

Vlivy na dané dílo:

odvěké příběhy tragické lásky dvou milenců → např. stará řecká tragédie *Phiramus a Thisbé* nebo epická báseň *Tragický příběh o Romeosovi a Juliettě* napsaná italským mnichem Bondellem a r. 1562 zpracovaná i v angličtině

Další autorova tvorba:

TRAGEDIE: *Titus Andronicus*; *Julius Caesar*; *Hamlet*; *Othello*; *Macbeth*; *Král Lear*; *Antonius a Kleopatra*; KOMEDIE: *Zkrocení zlé ženy*; *Sen noci svatojánské*; *Kupec benátský*; *Mnoho povyku pro nic*; *Veselé paníčky windsorské*; *Jak se vám líbí*; *Večer tříkrálový*; POEZIE: *Venuše a Adonis*; *Sonety*; HISTORICKÉ HRY: *Richard III.*; *Jindřich V.*; *Jindřich VIII.*; POHADKOVÉ HRY (ROMANCE): *Zimní pohádka*; *Perikles*; *Bouře*

Inspirace daným literárním dílem (film, dramatizace, aj.):

PŘEKLADY DO ČJ: Martin Hilský (nejvíce překladů, dnes nejpobulárnější); Erich A. Saudek, Josef V. Sládek; FILM: nejnámější film. adaptací *Romeo a Julie* (film VB/Itálie; 1968) – režie: Franco Zeffirelli; hrají: Leonard Whiting, Laurence Olivier; 2 Oscary + 2 nominace; DALŠÍ: hudební verze, balet, apod.

Jak dílo inspirovalo další vývoj literatury:

obecně se jedná o jedno z nejpobulárnějších a zároveň nejvlivnějších děl světové literatury všech dob; konkrétně se jím inspiroval např. český autor Jan Otčenášek ve svém díle *Romeo, Julie a tma* (vsazeno do období okupace Československa za 2. svět. války)

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobová kritika díla a její proměny:

POZITIVNÍ: básník John Dryden ("skvěle napsaná postava Merkucia"), tvůrce slovníků Samuel Johnson ("nejpůsobivější Shakespeareova hra"); NEGATIVNÍ: např. kritikář Samuel Pepys ("nehorší hra, jakou zažil"), filozof Lord Kames ("tragická událost má nastat následkem charakterových vad hlavních postav, nikoli pouhou nešťastnou náhodou")

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

již za autorova života byla tato hra velice populární → dnes patří *Romeo a Julie* spolu s *Hamletem* k nejpobulárnějším Shakespeareovým hrám

Srovnání s vybraným literárním dílem:

Romain Rolland – *Petr a Lucie* (podobný kontrast křehké lásky dvou mladých lidí a zničitujícího, bezpředmětného a zbytečného konfliktu; novela *Petr a Lucie* je narozdíl od *Romea a Julie* situována do modernějšího prostředí druhé světové války, končí však podobně - smrtí obou milenců)

Ukázka:

JULIE
Ach Romeo, Romeo! Proč jsi Romeo?
Zrekni se otce, zavrhní své jméno
anebo, nechceš-li, zasvěť se mně,
a přestanu být Kapuletová.
ROMEO
Mám ještě poslouchat? Či odpovím?
JULIE
Tvě jméno jenom je můj nepřítel.
Tys jenom ty. Ty vůbec nejsi Montek.
Co je to, Montek? Ruka ně, ni noha,
ni paže, ani tvář, ni jiná část,
patříci k člověku. Proč nemáš jiné jméno?
Copak je po jméně? Co růží zvou, i zváno
jinak vonělo by stejně.
A tak i Romeo, nebýt Romeo zván,
by nebyl o nic méně drahocenný
než s tímto jménem. Romeo, svlec to jméno!
A za ně, které není částí tebe,
si vezmi mne!

Insceance:

nejznámější autorova hra je dodnes hraná v divadlech po celém světě

Kontext literárního vývoje:

v rámci anglické renesance* se výrazně rozvíjí divadelní tvorba (tzv. alžbětinské divadlo*), podporovaná královnou Alžbětou I., ale také poezie (Edmund Spenser (*Pastýřův kalendář*, *Královna víl*))

Vlivy na jeho tvorbu:

smrt syna (pesimistické období v jeho tvorbě); Publius Ovidius Naso (čerpání z antiky); italská commedia dell'arte*

Aktuálnost tématu a zpracování díla:

byť samotné zpracování je poměrně zastaralé, význam a tematika díla (láska, nenávisť) jsou zcela zřetelně nadčasové

tragédie - forma dramatu (divadelní hry) s převážně vážným obsahem (největší rozvoj ve starém Řecku a Římě); hl. hrdina je často vystaven konfliktu se svým vlastním osudem a nakonec umírá, často bez zřetelné příčiny či zavinění (zde nevinní mladí lidé (Romeo a Julie) umírají kvůli malicherné příčině, aniž by se sami jakkoli provinili)
renesance - umělecký sloh a historická epocha; 14. - 17. stol.; zesvětštění (odklon od boha k člověku jako jednotlivci), individualismus, návrat k antice; kolébku bylo italské město Florencie → poté rozvoj po celé Itálii → o něco později i do zbytku Evropy
apostrofa - básnické oslovení osob nebo věcí
eufemismus - přikrášení nepřijemného
alžbětinské divadlo - rozvoj na konci 16. stol. v Anglii za vlády královny Alžběty I.; podpora tvorby dramatiků, zejména těch univerzitně vzdělaných – Christopher Marlowe (*Masakr v Paříži*), Robert Greene (*Příběh zuřivého Rolanda*), ale i W. Shakespeare
metafora - přenesení významu na základě vnější podobnosti (*zub pily, kapka štěstí*,...)
commedia dell'arte - divadelní žánr založený na improvizaci; rozkvět v Itálii v období baroka (cca konec 16. stol. - 1. pol. 17. stol.)
oxymóron - nesmyslné spojení slov
archaismus - zastaralý jazykový prvek (např. platiti, dychati, regiment (= pluk), leč (= avšak), narozdíl od historismů mohou označovat i skutečnost (věc), která stále existuje
přirovnání - srovnání vlastností dvou subjektů na základě jejich podobnosti (např. „*Je chytrý jako liška*“), často využívá nadsázku (vědomé přehánění)
personifikace (zosobnění) - přikládání lidských vlastností neživým věcem či živočichům
jamb - dvouslabičná básnická stopa (1. slabika nepřízvučná, 2. přízvučná)